

ÇANKIRI TAŞ MESCİT 2011 YILI KAZISI*

*Muhammet GÖRÜR***

ÖZET

Çankırı İli, Merkez, Yeni Mahalle, 460 ada, 1 parselde bulunan Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 25.04.1986 gün ve 2216 sayılı kararı ile tescilli Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne ait Çankırı Taş Mescit /Cemaleddin Ferruh Darüşşifası(H. 633/M. 1235)nın güneyinde 12 Eylül – 25 Kasım 2011 tarihleri arasında Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun 10.01.2003 gün ve 8369 sayılı kararı ile istenilen Darüşşifa ve Mevlevihanenin Rekonstrüksiyonu öncesi orijinal temel izlerinin bulunmasına yönelik arkeolojik kazı ve sonuçları bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

Çankırı il merkezinin güneyinde kayalık bir tepe üzerinde Darüşşifa, Darülhadis, Türbe ve bunların güneyinde Mevlevihane'den oluşan yapı topluluğundan günümüze sadece, Türbe ve Darülhadis gelebilmiştir. Bunların güneyindeki Darüşşifa ve Mevlevihane günümüze ulaşamamıştır. İlk olarak Atabey Cemâleddin Ferruh tarafından bugün yerinde olmayan kitabesine göre 22 Muharrem H. 633 /M. 7 Ekim 1235 tarihinde Darüşşifa/Darülafiye inşa ettirilmiştir. Bundan kısa bir süre H. 640/M. 1242 yılında türbe (mezar) ile birlikte darüşşifanın kuzeyine bitişik dârül-hadis (Taş Mescit) inşa edilmiştir.

Bu çalışmada Yapının güneybatısında güneye doğru devam eden ve belli aralıklarla bunu doğu-batı doğrultusunda kesen moloz taş örgülü temel ve perde duvar izleri belirlenmiştir. Alanın güneyinde daha sonradan yapıya eklenen Mevlevihane'ye ait iç içe iki sekizgen planlı temel duvarı ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca sekizgen duvarın güneydoğu köşesine bitişik birkaç mekana ait temel izleri bulunmuştur. Kazı sırasında ele geçen seramik sikke ve diğer buluntulardan alanın 13. Yüzyıldan 20. Yüzyıla kadar kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çankırı, Taş Mescit, Darüşşifa

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr. G.Ü. Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, El-mek: mgorur@gazi.edu.tr

ÇANKIRI TAŞ MESCİT (STONE MASCID) EXCAVATION OF THE YEAR 2011

ABSTRACT

Çankırı Province, Central, the new neighbourhood, located in lot 1, 460 Island cultural and natural heritage protection decision of the High Council are registered with 25.04.1986 day and 2216 General Directorate of foundations belonging to Celeste Stone Mescid/Cemaleddin Ferruh Darüşşifa (h. 633/M 1235) South at 12 September – November 25, 2011 between Ankara cultural and natural heritage protection Board of 10.01.2003 day and resolution with the desired 8369 hospital and there are traces of the original pre-Rekonstrüksiyonu basic Mevlevihane's archaeological excavation and the subject of this study results is cumulative.

Çankırı Darussifa on a rocky hill in the south, Darülhadis, tombs, and only the structure of the present community of Mevlevi their south, the tomb and could come Darülhadis. They are in the south of Darussifa and Mevlevihane not survived. First, according to the inscription of place today by Atabey Cemâleddin Ferruh 22 Muharram H. 633 / M. October 7, 1235 Date of Darussifa / Darülafe was built. Shortly H. 640 / M. In 1242 the shrine (tomb) adjacent to the Darul - hadith darüşşifa with northern (Stone Mosque) was built.

In this study, continuing to the South and southwest of the structure at regular intervals it East to West crossing rubble braided base and wall traces have been identified. To the South of the area belongs to the Mevlevi added later structure two nested octagonal Foundation wall was uncovered. Also octagonal wall adjacent to the southeast corner has been the essential marks a few place. Ceramic coins uncovered in the course of excavations and other finds from the area 13. Century 20. Century, it is understood that it is used.

Key Words: Çankırı, Stone Meascid, Hospital

Çankırı İli, Merkez, Yeni Mahalle, 460 ada, 1 parselde bulunan Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 25.04.1986 gün ve 2216 sayılı kararı ile tescilli olan Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne ait Taş Mescide ilişkin Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun 10.01.2003 gün ve 8369 sayılı kararı ile istenilen Darüşşifa ve Mevlevihanenin Rekonstrüksiyonu öncesi orijinal temel izlerinin bulunmasına yönelik arkeolojik kazı ve sonuçları bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun 10.01.2003 gün ve 8369 sayılı kararı gereği gerçekleştirilen arkeolojik kazı ve ilgili kütüphane ve arşivlerden elde edilen bulguların bütünlük içinde sunularak, Çankırı Cemaleddin Ferruh Darüşşifası(H. 633/M. 1235) ve Çankırı Mevlevihanesi'nin rekonstrüksiyonuna yönelik bilgi vermektir.

Çankırı il merkezinin güneyinde kayalık bir tepe üzerinde Darüşşifa, Darülhadis, Türbe ve bunların güneyinde Mevlevihane'den oluşan yapı topluluğundan günümüze sadece, Türbe ve Darülhadis gelebilmiştir. Bunların güneyindeki Darüşşifa ve Mevlevihane günümüze ulaşamamıştır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

İlk olarak Atabey Cemâleddîn Ferruh tarafından bugün yerinde olmayan kitabesine göre 22 Muharrem H. 633 /M. 7 Ekim 1235 tarihinde Darüşşifa/Darülafiye inşa ettirilmiştir (Konya Mevlana Müzesi Arşivi 70/46; Önge 1962: 251-252; Sözen 1972: 120; Çankırı İl Yıllığı 1973, s. 61; Cantay 1992: 56; Ata 1995: 9-11, 16-17; Acıduman 2010: 13). Bundan kısa bir süre H. 640/M. 1242 yılında türbe (mezar) ile birlikte darüşşifanın kuzeyine bitişik dârül-hadis (Taş Mescit) inşa edilmiştir (Konya Mevlana Müzesi Arşivi 70/46; Önge 1962: 251-252; Sözen 1972: 120; Çankırı İl Yıllığı 1973, s. 61; Cantay 1992: 57; Ata 1995: 9-11, 16-17; Acıduman 2010: 13; Haksever 2012: 30; Kemaloğlu 2014: 7).

Yapı doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı ve iki katlıdır. Alt katta birbirinden bağımsız; birinin kapısı batıda, diğerinin kapısı güneyde olmak üzere beşik tonoz örtülü iki türbe mekanı yer alır. Üst katta, ortada üzeri kubbe ile örtülü kare planlı mekanın doğu ve batısında üzerleri sivri beşik tonozlarla örtülü dikdörtgen planlı mekanlar vardır. Üst kata kuzey ve güneyden olmak üzere iki ayrı kapıdan girilmektedir. Kuzey kapısı yukarıda kaldığından, konsol taş basamaklarla çıkılmaktadır. Güneyde yer alan kapı yıkılmış olan Darüşşifa'ya açılmaktadır.

Üst katta batıdaki bölümün güney duvarında mihrap nişi, doğudaki bölümün içinde bir sanduka bulunmaktadır.

Yapıda malzeme olarak kesme taş, moloz taş ve tuğla (sırsız ve sırlı) kullanılmıştır. Güney cephede moloztaş, güneydoğu köşede tuğla, diğer cephelerde kesme taş kaplama malzemesi olarak kullanılmıştır.

Dârüşşifa zamanla yıkılmış Dârülhadis ve türbe ise günümüze kadar sağlam kalmıştır. Araştırmacılar bunun sebebini dârüşşifanın temellerinin alttaki kayalık zemine iyi oturmaması ve moloz taşla inşâ edilmesine bağlamaktadır. Ayrıca, sık sık meydana gelen depremlere dayanamayan dârüşşifa yıkılmış, anakaya üzerine kesme taştan inşâ edilen diğer yapılar ise günümüze gelebilmiştir (Önge 1962:251; Kolcu 2007: 96-97; Ata 1995: 9; Haksever 2012: 32).

Dârüşşifa, zamanla fonksiyonunu yitirmiş ve sonradan yapılan ilâvelerle yerini Mevlevîhâne'ye bırakmıştır. Mevlevîhâne olarak kullanılan yapı topluluğunda; ahşaptan iki katlı şeyh dairesi, buna bağlı yine iki katlı, semâi izlemeye gelen kadınlara mahsus bölümü de içine alan ahşap kubbeli, sekizgen bir semâhâne, kütüphane, imâret, mutfak, abdesthâneler, dervîşân ve ziyaretçi odaları, Cemâleddin Ferruh ile birlikte beş sandukanın bulunduğu türbe, şadırvan ve hayvanlar için de bir barınak bulunmaktadır (Konya Mevlana Müzesi Arşivi 69/1; Önge 1962:252; Ata 1995: 8, 39, 53; Kolcu 2007: 96-97; ; Haksever 2012: 32).

İnşasından 16. Yüzyıla kadar çok fazla bilgi bulunmayan Mevlevîhane'nin adı 1530'da Candaroğlu Kasım Bey'le birlikte anılmaktadır (Konya Mevlana Müzesi Arşivi 69-70 numaralı zarflar; Ata 1995: 35; Duran 2012; Haksever 2012: 32)

18. yüzyıl, Çankırı Mevlevîhânesi'nin de bünyesinde yer aldığı bütün tasavvufî kurumlar için önemli yapısal değişimlerin başladığı bir dönemdir. Osmanlı'nın genelinde olduğu gibi Çankırı'da da 19. Yüzyılda siyasi ve sosyal açıdan Mevlevîlikle ilgili önemli gelişmeler yaşanmıştır. 18. ve 19. yüzyıla kadar Mevlevîhâneler, Konya'daki merkez âsîtânenin katkısıyla kurulurken, bu yüzyıldan itibaren daha ziyade kendi şeyhleri tarafından açılmış, harap veya yıkılmış olanlar yine onlar tarafından yeniden inşâ ettirilmiştir. Çankırı'daki de 24 Cemâziyelevvel 1311/3 Aralık 1893 tarihinde törenle açılmıştır (Yıldız Mütenevvi Maruzat Evrakı, Sıra no: 718, Dosya no: 87, Gömlek no: 172; Haksever 2012: 33).

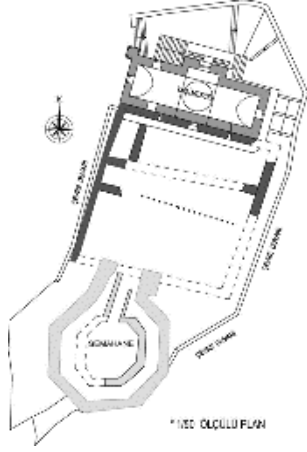
Çankırı Mevlevîhânesi'nin deki inşâ ve imar çalışmaları, şehirdeki Mevlevî temsilcilerinin girişimleriyle gerçekleştirildiyse de bu, Konya merkez âsîtâneneden bağımsız hareket ettikleri anlamına gelmemektedir. Konya Mevlâna Müzesi Arşivi'nde Çankırı Mevlevîhânesi ile Konya

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/ 10 Fall 2014

Mevlânâ Dergâhı arasındaki yazışmaları kapsayan 69 ve 70 no'lu zarflar, "Çankırı'da bîmarhâne, Taşmescid Mevlevîhânesi tamirine dâir planları ve evrakları, tayin, tevcih, vakfiye ve berat suretleri" korunmaktadır (Konya Mevlana Müzesi Arşivi 69; Haksever 2012: 33).

Cizim 1: Çankırı Taş Mescit ve Kazı Alanı Vaziyet Planı (Çankırı Kültür ve Turizm Müdürlüğü Arşivinden İşlenerek. (Çizen : F. CANYURT)

Fotoğraf 1: Çankırı Taş Mescit ve Kazı Alanı Genel Görünüm

Çalışma alanı, Çankırı İli, Merkez, Yeni Mahalle, 460 ada, 1 parselde kayıtlı olan Selçuklu döneminde İnşa edilmiş Taş Mescit'in güneyidir.

Çankırı İli Merkez İlçesi 2011 yılı "Taş Mescit Kazısı", Çankırı Müze Müdürü Gülay ŞAHİN başkanlığında, Gazi Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü Öğretim Üyeleri Prof. Dr. Halit ÇAL ve Y. Doç. Dr. Muhammet GÖRÜR'ün bilimsel danışmanlığında 12 Eylül – 25 Kasım 2011 tarihleri arasında yürütülmüştür. Ayrıca kazı çalışmalarında Çankırı Müzesi'nden Atilla CAN (Sanat Tarihçi) ve İbrahim SEZEN (Arkeolog) görev yapmıştır.

Çankırı Taş Mescit Kazısı çalışma planına uygun olarak, öncelikle kazı alanlarının topografik harita üzerinde karelenmesi işlemleri ile başlanmıştır. Harita üzerinde Taş Mescit ve yakın çevresini de içine alacak şekilde işaretlenen 10 x 10 ölçülerindeki grid noktaları araziye taşınarak, kazı yapılacak alanlar kazıklar çakılarak hazırlanmıştır.

Kazı alanı Kuzey-güney doğrultusunda (1-8) 8, doğu-batı doğrultusunda (A-F) 6 sıra olmak üzere 10 X 10 m. ölçülerinde toplam 48 açma oluşturulmuştur. Kazı çalışmaları Taş Mescit'in güneyinde B4, B5, B6, C3, C4, C5, C6, D3, D4, D5 ve E4 olmak üzere 11 bölümde yürütülmüştür.

C4, C5 ve D4, D5 açmalarının tamamında diğer açmalarda ise belirli bölümlerde çalışılmıştır.

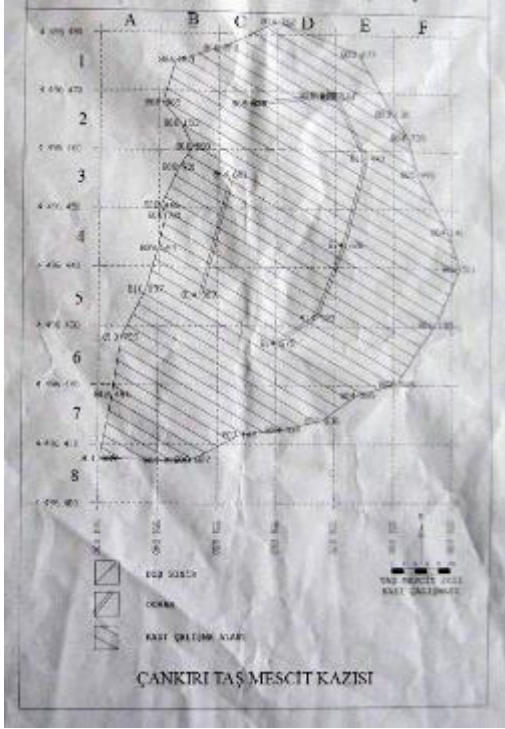
12-14 Eylül 2011 tarihleri arasındaki temizlik alışmalarının ardından , açma kenarlarında 1 m. lik araba yolları bırakılarak 15 Eylül 2011 tarihinde ilk olarak C4 açmasında çalışmalar başlamıştır. Daha sonra sırasıyla D4, C3,D3, D4, D5,B5, C5, B6 ve C6 açmalarında çalışmalar yürütülmüştür.

Çalışmalar sırasında bazı açmalarda yüzeyden -0.12 m. aşağıda ana kayaya ulaşılmışken (D4), bazı açmalarda -1.70 m. 'ye (C6) kadar inilmiştir.

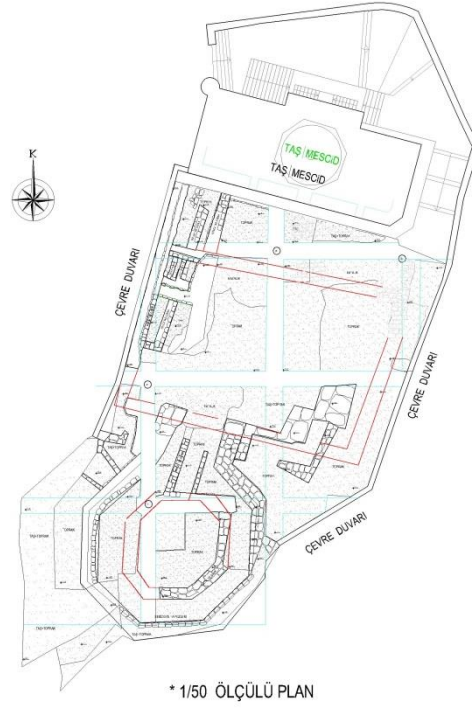
Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

Çizim 2: Çankırı Taş Mescit Kazısı Grit Haritası
(Çankırı Arkeoloji Müzesi Arşivi, 2011)

Çizim 3: Çankırı Taş Mescit Kazı Sonrası Kazı Alanının Rölövesi
(Çankırı Kültür ve Turizm Müdürlüğü Arşivinden İşlenerek. (Çizen : F. CANYURT 2013).

B4 AÇMASI:

21 Eylül - 11 Kasım 2011 tarihleri arasında 6-10 I-J açmalarında çalışılmıştır.

Açmanın güneydoğu köşesinde çevre duvarı ile açma kenarı arasındaki üçgen alandaki çalışmalarda 100 cm. derinliğe kadar inilmiştir. Yüzeyden yaklaşık 100 cm. aşağıda C4 açmasından gelen duvara(Şifahanenin Batı cephe duvarı) ait duvar parçasına ulaşıldı. Çevre duvarı yapımı sırasında tahrip olduğu için devam edip etmediği belirlenemedi.

Ayrıca, çalışmalar sırasında sırlı seramik parçaları ile 1 demir çivi bulunmuştur.

Fotoğraf 2: B4 Açması. Kazı Öncesi

Fotoğraf 3: B4 Açması. Kazı Sonrası

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

B5 AÇMASI:

Açmanın güneydoğu köşesinde 29 Eylül- 22 Kasım 2011 tarihleri arasında 6-10 F-J, 8-10 A-C açmalarında çalışılmıştır.

Açmanın kuzeydoğusunda çalışmalara başlanmış, doğusunda kuzeyden gelen duvarı takip etmek için alan güneye ve batıya doğru genişletilmiştir. Açılan duvarın batıya doğru 95 cm.'lik çıkıntı yaptıktan sonra güneye doğru 250 cm. devam ettiği görülmektedir. Buradan tekrar kırılarak güneye doğru 55 cm. devam ederek açmanın köşesinden güneybatıya devam eden 135 cm. kalınlığında 453 cm. uzunluğundaki diğer duvarla birleşmektedir. Duvarların batısında çevre duvarıyla birleşen tek sıra taşla örülmüş daha ince bir duvar daha görülmektedir. Çevre duvarından doğuya devam eden çift sıra moloz taş örgülü duvar ile bunun kuzeyinde 90-95 cm. derinlikte 30 x 60 x 37 cm. ölçülerinde yan yüzlerinde kenet delikleri bulunan kesme taş konsol bulunmuştur.

Açmanın batısındaki duvarlar 95 cm. derinlikte ana kayaya oturtulmuştur.

Çalışmalar sırasında duvarların batı bölümünde yapının yıkılan duvarlarına ait alçı ve sıvalı duvar parçaları ele geçmiştir. Ayrıca, sırsız seramik (pitos) parçaları, alçı parçaları, korozyona uğramış demir parçası ve penezler ele geçmiştir.

Fotoğraf 4: B5 Açması. Kazı Öncesi

Fotoğraf 5: B5 Açması. Kazı Sonrası

Fotoğraf 6: B5 Açması. Kazı Sonrası Çıkan Konsol.

B6 AÇMASI:

Açmanın doğusunda 4 Ekim 3 Kasım 2011 tarihleri arasında 1-5 A-J, 6-8 E-J ve 8-10 G-J açmalarında çalışılmıştır.

Açmanın doğu yarısında çalışmalara başlanmış yaklaşık 10 cm. derinlikte yüzeydeki toprak kaldırıldığında B5'ten gelen duvarın kuzey güney doğrultuda devam ettiği görülmüştür. Duvarın doğu ve batısındaki çalışmalar sırasında özellikle batı bölümünde düşen duvar, sıva parçaları ve taşlar arasında kırılmış küçük bloklar halinde alçı duvar parçaları ele geçmiştir. Bu bloklar kaldırıldığında arka yüzlerinde çita izleri, bazı parçaların ön yüzlerinde de kemer izleri

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

görülmüştür. Bu verilerden hareketle bu parçaların yapının iç duvarlarına ait olduğu, içte kemerli nişlerin bulunduğu, dışta ise bağdadi tekniğinde bir örgünün olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Açmanın yaklaşık ortalarında B5 açmasından gelen yaklaşık 105 cm. kalınlığındaki duvar güneye doğru yaklaşık 530 cm. devam ettikten sonra güneydoğuya dönerek 480 cm. devam edip bu defa doğuya doğru 35-40 cm. devam ederek C6 açmasına geçmektedir.

Açmanın batısında 50-70 cm. derinlikte ana kayaya ulaşılmıştır.

Ayrıca, farklı seviyelerde sırlı ve sırsız seramik parçaları ve cam bilezik parçası bulunmuştur.

Fotoğraf 7: B6 Açması. Kazı Öncesi

Fotoğraf 8: B6 Açması. Kazı Sonrası

C3 AÇMASI:

Taş Mescit ve açmanın güney yarısında 20-29 Eylül tarihleri arasında 6-10 B-J açmalarında çalışılmıştır.

Açmanın güney yarısındaki yüzey toprağı kaldırıldığında, doğu bölümde 50-60 cm. derinlikte ana kayaya ulaşılmıştır. Batı bölümde ise kuzey güney doğrultusunda farklı seviyelerde 3 duvar ortaya çıkarılmıştır. Duvarlardan ortadaki güneyden kuzeye doğru yaklaşık 250-300 cm. devam ettikten sonra kesilmektedir. Doğu ve batıdaki duvarlar ise Taş Mescit'e doğru devam ederek birleşmektedir. Batıdaki duvar Taş Mescit'in batı cephe duvarının devamı gibi gözükmektedir. Bu duvar çevre duvarı yapılırken büyük ölçüde kırılarak tahrip edilmiştir. Ortadaki duvarın batısında güneyden kuzeye ve kuzeyden güneye doğru devam eden ve ortada birleşerek aşağı inen pişmiş toprak künklerden oluşan bir su tesisatı bulunmuştur.

Ayrıca çalışmalar sırasında farklı seviyelerde sırlı ve sırsız profil (dip, gövde ve kulp) ve amorf seramik parçaları, demir çivi ve metal bir kulp ele geçmiştir.

Fotoğraf 9: C3 Açması. Kazı Öncesi

Fotoğraf 10: C3 Açması. Kazı Sonrası

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/ 10 Fall 2014

Fotoğraf 11: C3 Açması. Kazı Sonrası Çıkan Su Tesisatı. Künkler.

C4 AÇMASI:

15 Eylül -1 Kasım 2011 tarihleri arasında 1-10 A-J plan karelerinde çalışılmıştır.

Açmada çalışmalara önce doğu yarısından başlanmış, 5-20 cm. yüzey toprağı kaldırıldığında altından döküntü moloz taşlar ve onlarında altında ana kayaya ulaşılmıştır. Açmanın batısında ise ana kaya ile batıdaki çevre duvarı yapılırken tahrip edilmiş orijinal duvar arasında orta bölümde 100 cm. kalınlığında doğu batı doğrultusunda 300 cm. uzunluğunda bir duvar ortaya çıkartılmıştır. Duvarın kuzeyinde kuzey güney doğrultusunda 65 ve 70 cm. kalınlığında paralel 2 duvar; güneyde ise kuzey güney doğrultusunda 70 cm. kalınlığında ve yaklaşık 400 cm. uzunluğunda bir duvar; güneyde doğu batı doğrultusunda 55 cm. kalınlığında ve 150 cm. uzunluğunda bir duvar bulunmaktadır. Doğu batı doğrultusundaki duvarlar ana kaya ile batı duvar arasında uzanmaktadır. Kuzey güney doğrultusundaki duvarlardan batıdaki orijinal cephe duvarı, bunun ile ana kaya arasındakiler ise dış duvarı ve temeli destekleyen perde duvarlar olmalıdır.

Açmanın doğu bölümündeki ana kayanın bazı bölümleri özellikle duvarlarla birleşme ve devam eden eksenlerinde düzeltme izleri buraların duvarlar için temel oluşturduğunu düşündürmektedir.

Çalışmalar sırasında profilili (ağız, dip, gövde) ve amorf sırlı sırsız seramik parçaları, küpe, metal boru ve sikke bulunmuştur.

Fotoğraf 12: C4 Açması. Kazı Öncesi

Fotoğraf 13: C4 Açması. Kazı Sonrası

C5 AÇMASI:

27 Eylül – 3 Kasım tarihleri arasında 1-10 A-J açmalarında çalışılmıştır.

Yüzey toprağı kaldırıldığında açmanın özellikle güney ve doğu bölümünde 25-110 cm derinlikte, döküntü moloz taşlar ile bunların arasında 135 cm. kalınlığında kuzey ve batı yüzleri sıvalı ve badanalı duvarlar ortaya çıkarılmıştır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

Açmanın kuzeyinde doğu batı doğrultusundaki duvar batı kenara gelmeden kırılarak güneybatıya doğru devam etmektedir. Aynı şekilde açmanın ortasında kuzey güney doğrultusunda doğuya doğru devam eden duvar kırılarak güneye yaklaşık 95 cm. devam ettikten sonra tekrar güneydoğuya dönerek C6 açmasına doğru devam etmektedir. Kuzeydeki iki duvar açıklığı arasındaki açıklığın güneyinde birbirine paralel iki duvar bulunmaktadır. Açıklık ve iki yandaki kuzeye doğru çıkıntı yapan duvarlardan hareketle bu bölümün giriş olabileceğini düşündürmektedir. Moloz taşlar kaldırılırken aralarda tuğla duvar parçaları da bulunmuştur.

Çalışmalar sırasında farklı seviyelerde profilli (ağız, gövde, emzik) ve amorf sırlı ve sırsız seramik parçaları, çini ve cam parçaları ile sikke ele geçmiştir.

Fotoğraf 14: C5 Açması. Kazı Öncesi

Fotoğraf 15: C5 Açması. Kazı Sonrası

C6 AÇMASI:

29 Eylül 24 kasım tarihleri arasında 1-3 A-J, 4 A-I, 5-7 A-H, 8 A-F açmalarında çalışılmıştır.

Çalışmalar sırasında yüzey toprağı kaldırıldığında açmanın doğusunda kuzeyden güneye doğru devam eden farklı kalınlıkta paralel iki duvar görülmüştür. (Bu duvarlar arasında 180 cm. derinlikte ana kayaya ulaşılmıştır.) Duvarlar kırılarak önce güneybatıya doğru daha sonra batıya doğru devam etmektedirler.

Kireç harçlı moloz taş örgülü duvarlardan dıştağinin güney, güneydoğru ve kısmen güneybatı cephelerinde köşelerde blok kesme taşlar aralarda moloz taşlar ve özellikle köşelerde ahşap kirişler kullanılmıştır.

Çalışmalar sırasında farklı seviyelerde profilli (ağız, dip) ve amorf sırlı ve sırsız seramik parçaları, ağızlık, metal parçalar ve penez bulunmuştur.

Fotoğraf 16: C6 Açması. Kazı Öncesi

Fotoğraf 17: C6 Açması. Kazı Sonrası

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/ 10 Fall 2014

D3 AÇMASI:

10-19 Ekim 2011 tarihleri arasında 8-10 A-J açmalarında çalışılmıştır.

Açmanın güneybatı köşesi ile Taş Mescit'in güney cephesi arasında 45-70 cm. derinlikler arasında çalışılmıştır. Çalışmalar sırasında açmanın güneybatı köşesinde moloz taşlarla oluşturulmuş kuzey güney doğrultusunda dikdörtgen bir sekinin güneye doğru devam ettiği tespit edilmiştir.

Fotoğraf 18: D3 Açması. Kazı Öncesi

Fotoğraf 19: D3 Açması. Kazı Sonrası

D4 AÇMASI:

23- 26 Eylül 2011 tarihleri arasında 1-10 A-J açmalarında çalışılmıştır.

Çalışmalara kuzey yarıda başlanmış ve yüzey toprağı kaldırılarak açmanın genelinde ana kayaya ulaşılmıştır. Açmanın kuzeybatı köşesinde D3 açmasındaki moloz taşlarla oluşturulan sekinin güney bölümü ortaya çıkarılmıştır.

Açmanın doğusunda kuzey güney aksında 70 cm. kalınlığında duvar ortaya çıkarılmıştır. Açmanın ortasında bu duvara iki yönde doğu batı doğrultusunda 70 cm. kalınlığında iki duvar parçası bulunmuştur.

Ayrıca çalışmalar sırasında cam bilezik parçası ele geçmiştir.

Fotoğraf 20: D4 Açması. Kazı Öncesi

Fotoğraf 21: D4 Açması. Kazı sonrası

D5 AÇMASI:

21 Eylül – 22 Kasım 2011 tarihleri arasında 1- 10 A-I açmalarında çalışılmıştır.

Açmanın kuzeydoğu köşesinde çalışmalara başlanmış, daha sonra güneye ve batıya doğru genişletilmiştir. Doğuda 50-60 cm. derinlikler arasındaki dolgu toprak kaldırılmıştır. Kuzeybatıda ise 10-15 cm. de kireçli toprak zeminli ve ahşap hatıllı bir seki ortaya çıkarılmıştır. Sekinin batısındaki dolgu kaldırıldığında kare planlı bir mekân ortaya çıkmıştır. Duvarların iç ve dış yüzleri sıvalı ve beyaz badanalıdır. Kalın duvarların doğu ucunun güneyinden önce güneye doğru 490 cm. devam ettikten sonra batıya dönerek 225 cm. devam eden 80 cm. kalınlığında bir duvar vardır.C5,

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

D5 açmaları arasındaki araba yolu kaldırıldığında mekânın doğu ve güneyindeki duvarın örgü ve sıvasız ve badanasız olması sonradan eklendiğini göstermektedir. Ayrıca mekânın batısında ortada duvarların arasında yaklaşık 70 x 50 cm. ölçülerinde bir eşik taşı bulunmuştur.

Çalışmalar sırasında profilli (dip, kulp) sırlı ve sırsız seramik parçaları, sırlı tuğla, cam bilezik parçası, ahşap kiriş, demir ve pirinç parçası bulunmuştur.

Fotoğraf 22: D5 Açması. Kazı öncesi

Fotoğraf 23: D5 Açması. Kazı sonrası

22 Eylül – 15 Kasım 2011 tarihleri arasında 1-9 A, 2 A-D, 3-4 A-C, 5 A-B, 6 H-J açmalarında çalışılmıştır. 12- 70 cm derinlikler arasında çalışılmış ve herhangi bir buluntu çıkmamıştır.

Fotoğraf 24: E4 Açması. Kazı Öncesi

Fotoğraf 25: E4 Açması. Kazı Sonrası

DEĞERLENDİRME

12 Eylül – 25 Kasım 2011 tarihleri arasında yürütülen çalışmalarda mimari mekanlar, temel ve perde duvarlar, ahşap hatıllar, sıvalı ve badanalı duvarlar, alçı duvar parçaları, pişmiş toprak künlü su tesisatı, profilli ve amorf sırlı ve sırsız seramik parçaları, cam parçaları, cam yüzük kaşı, ve bilezik parçaları, çini parçaları, metal parçaları, Osmanlı dönemine ait sikke ve penezler ele geçmiştir.

Mimari:

Kazı alanında daha önceki dönemlerde yapılan onarım ve özellikle çevre duvarı inşaatında eski yapının temel ve beden duvarlarına ait veriler büyük ölçüde tahrip edilmiştir. Aynı şekilde Mevlevihane'nin ve kuzeyindeki konutun inşası sırasında da Darüşşifa'nın doğu bölümüne ait veriler ortadan kaldırılmış gibi görünüyor. Bu nedenle Darüşşifa'nın bugün mevcut olmayan bölümleri için çok net bir şey söylemek bugünkü verilerle mümkün görülmemektedir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

Eski fotoğraf ve belgelerden güney ve güneydoğuda Mevlevihane vardır. Mevlevihane avlusuna kuzeydoğudan bir kapıyla girilmekte, Girişin güneyinde on üç odalı iki katlı ahşap şeyh dairesi, buna bağlanan gene iki katlı, içinde sütunlu bir galeriyle çevrilmiş, ahşap kubbeli sekizgen planlı semahane, ayrıca imaret ve mutfak vb. bölümler yer almaktaydı. 13 Aralık 1925 yılında tekke ve zaviyelerin kaldırılmasıyla bu kısımlar yıkılmış bu arada altı hücresi kalan Şifahane kısmı da kısa bir süre içinde ortadan kalkmıştır(Sözen 1972: 122).

1965 yılında yapıyı gören M. Sözen(1972: 120-124) darülhadisın güneyine bitişik Darüşşifa'nın bazı duvarlarının görüldüğünü söylemektedir. Kitapta verilen rölöve planında da Darülhadis'in güneyine bitişik uzanan iki pencere ve bir kapı, kuzeybatıdan güneye doğru devam eden duvara doğu batı yönünde devam eden simetrik iki duvar parçası ile oluşan iki mekan görülmektedir. Ancak, fotoğraflarda görülmeyen batıdaki bu bölümlerden metinde de söz edilmemektedir (Sözen1972: 120-124, s. 121 şekil24, fotoğraf 25-26 abcd); Cantay 1992: 56-58,plan 5, resim 59-64) .

Bu bölümde kazı öncesinde herhangi bir veri görülmezken, kazı sonrasında kuzeybatıda Darülhadisın batı duvarından güneye devam eden tahrip olmuş temel duvar izlerinin doğuya doğru devam eden iki duvar tesbit edilmiştir. Bu düzenleme ölçüler tam oturmasa da M. Sözen'in vermiş olduğu planla örtüşmektedir. Sadece Sözen'in planında görülmeyen kuzey güney doğrultusundaki duvara paralel bu bölümler arasında ikişer duvar daha çıkarılmıştır. Bu duvarlar büyük ihtimalle Eğimden dolayı batıdaki duvara binecek yükü ve kaymaları engellemek amacıyla yapılmış perde duvarlar olmalıdır. Kuzeybatı köşedeki mekanın içinde ayrıca kuzeyden ve güneyden gelerek ortada birleşip aşağı doğru inen künklerden oluşan bir su tesisatıda ortaya çıkmıştır (Çizim 1,3; Fotoğraf 1). Tesisatın devamı görülmediği için işleve yönelik kesin bir şey söylemek bugün için mümkün görülmemektedir. Bu mekanın güney duvarı ana kayaya birleşerek sonlanmaktadır. Fakat aynı aksta doğuda ana kaya üzerine oturan “ +” biçiminde temel izleri belirlenmiştir.

Alanın güneyinde eski fotoğraflarda görülen sekizgen semahaneye ait temel duvarları ortaya çıkmıştır. İç içe iki sekizgenden oluşan duvarların arası toprakla doldurulmuştur. Sekizgenin kuzeyi birleşmeden kuzeye doğru devam etmektedir. Bu bölüm düzenleme olarak girişin burdan olduğunu kanıtlamaktadır. Ancak kapı ya da eşik vb. bir ize rastlanmamıştır. Sekizgenin kuzeydoğusuna bitişik ve doğuya doğru devam eden duvarlar parçaları ve bunlarla birleşen kuzey güney doğrultusundaki duvarların iç ve dış yüzeylerinin sıvalı ve beyaz badanalı oluşu, bir köşede içinden küllerin çıktığı ve ocak olabileceğini düşündüğümüz bölümlerde, eki fotoğraflarda görülen ve 12 odalı olduğu söylenen iki katlı konutun temelleri olmalıdır. Ancak izlerden hareketle bugün için işleve yönelik kesin bir şey söylemek mümkün değildir (Çizim 1,3; Fotoğraf 1).

1925 tarihinde de bu yapılar temel seviyesine kadar yıktırılmış olduğu için bugünkü izlerden hareketle iç mekana veya mekanlara yönelik kesin bir şey söylemek mümkün değildir. Sadece, sekizgenin içinden ve yakınından çıkan alçı ve sıva parçalarından mevlavianenin bağdadi tekniğinde olduğunu ve özellikle iç mekanda duvarda nişlerin olduğunu söyleyebiliriz. Semahaneye bitişik yapının duvarlarında sıvalı ve badanalı olduğu, moloz taş duvar örgüsü içinde ve ana kayanın üzerinde ahşap parçalarından duvarlarda ve temellerde ahşap hatılların kullanıldığı görülmektedir. Diğer ayrıntılar için bir şey söylemek bugün için mümkün değildir.

Seramik ve Küçük Buluntular:

Kazı sırasında bezemeli alçı parçası, cam boncuk ve bilezik ve bilezik parçaları, tek renk sırlı ve kazıma tekniğinde sırlı ve sırsız seramik parçaları (dip, gövde, kulp ve ağız) olmak üzere profilli ve amorf seramik parçaları, sikkeler (15 ve 20. Yüzyıla ait) 19.-20. Yüzyıla ait

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

penezler, 4 lüle parçası (19-20.yüzyıl) ve mih, menteşe, anahtar ve bıçak sapı olmak üzere metaller ele geçmiştir.

Fotoğraf 26: B4 Açmasından Çıkan Alçı Süsleme Parçası.

Fotoğraf 27: B5, C5, D5 Açmalarından Çıkan Cam Bilezik Parçaları

Fotoğraf 28: C4-C6, D4-D5 Açmalarından Çıkan Metaller (Anahtar, Mihlar, Givotin Pencere Mentesesi, Bıçak sap kısmı)

Fotoğraf 29: Fatih Sultan Mehmet Dönemine Ait Sikke

Fotoğraf 30: Fatih Sultan Mehmet Dönemine Ait Sikke

Fotoğraf 31: Sultan Reşad Dönemine Ait Sikke (1909-1910)

Fotoğraf 32: 20. Yüzyıla ait Penezler

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/ 10 Fall 2014

Fotoğraf 33: Lüleler

Fotoğraf 34: Kazıma Tekniğinde Sırlı Seramik Parçaları

Fotoğraf 35: Tek Renk Sırlı Seramik Parçaları

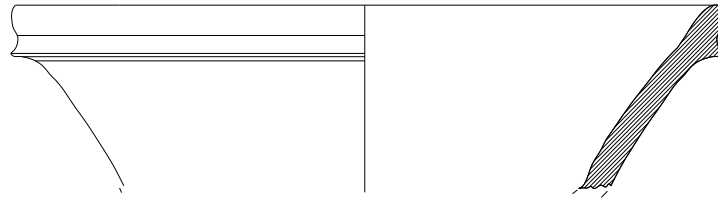

Fotoğraf 36: Tek Renk sırlı Kulp Parçaları.

Kazıda çıkarılmış olan seramik örneklerini değerlendirirken küçük parçalar halinde oldukları için içlerinden en iyi form verenleri kullanılmıştır. Bu doğrultuda seramikleri dokuz ana başlık altında incelemek doğru olacaktır.

1. **Çömlekler:** Çömlekler genel anlamda gövde genişlikleri ile gövde yükseklikleri yaklaşık birbirine eşit, ağız çapı ise gövde çapının yarısına yakın olan boyunlu ya da boyunsuz kaplardır. Elimizdeki seramiklerin ağız formlarına göre bir tipoloji oluşturduğumuzda 4 tip kap formu ile karşılaşılmıştır:

TİP 1: Ağız çapı 36 cm. olan saklama kabıdır. Kırmızı renk hamurdan yapılmış olan kabın içi sarı renk sır ile kaplanmıştır.

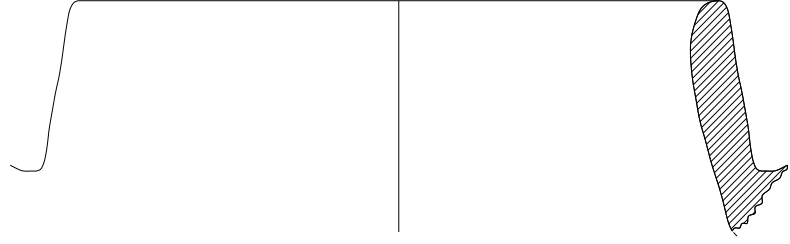
Çizim: Filiz CANYURT

TİP 2: Ağız kısmı hafif bir şekilde içe oturan bu kabın ağız çapı 21,2cm. dir. Kırmızı renk hamurun kullanıldığı bu örnekte kısa bir boyun kısmı bulunmaktadır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

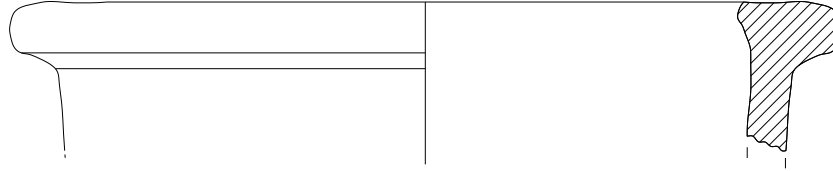
Çizim: Filiz CANYURT

TİP 3: Çapı 18- 26 cm. arasında değişen bu kapların ağız kısmı düz ya da hafif içe doğru oturmaktadır. Kırmızı renkli hamurdan yapılan bu kaplarda ağız yumuşak bir kavis yaparak gövde ile birleşir.

Çizim: Filiz CANYURT

TİP 4: ağız çapı 34 cm. olan bu kap boyunsuzdur ve gövdeye doğru düz bir şekilde inmektedir. Hamuru kırmızıdır.

Çizim: Filiz CANYURT

2. **Çanak:** Genellikle yayvan ve çukurca olan kaplara verilen bir isimdir. Çapı yüksekliğinin iki katından fazladır.

TİP 1: Ağız çapları 12- 18 cm olan kırmızı hamurlu bu kaplarda boyun kısmı yoktur.

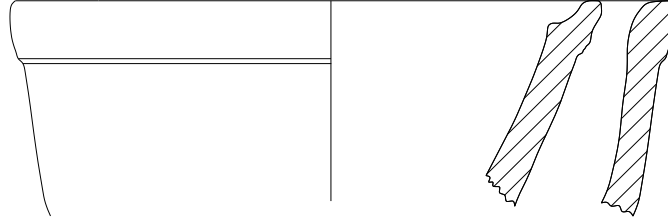

Çizim: Filiz CANYURT

TİP 2: çapları 14- 19 cm olan kırmızı hamurlu bu kaplarda ağız kısımları hafif içe çekik olarak yapılmıştır.

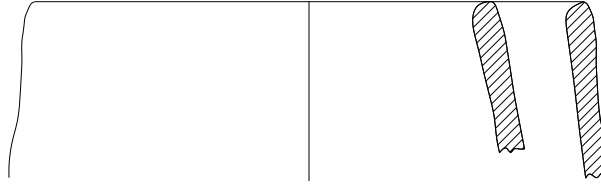
Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/ 10 Fall 2014

Çizim: Filiz CANYURT

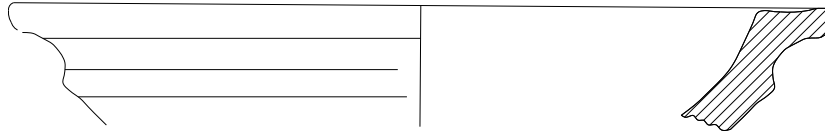
TİP 3: ağız çapları 10,5-13 cm olan kırmızı hamurlu bu kaplarda içe çekik bir ağız formu görülür. Toplamda 5 örnek bulunmaktadır.

Çizim: Filiz CANYURT

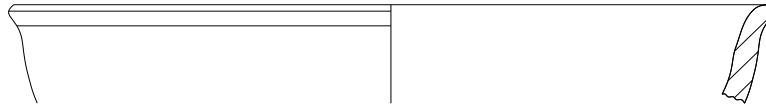
3. Tabaklar: Çapı yüksekliğinin dört katı ve daha fazlası olan kap türleridir.

TİP 1: Ağız kısmı dışa doğru çekilmiş ve çift kalınlaştırılmış bir şekildedir. Elimizde bu gruba alabileceğimiz dört adet örnek bulunmaktadır. Kırmızı hamurlu örneklerden bir tanesinde içte ve dışta yeşil renk sır kullanılmıştır.

Çizim: Filiz CANYURT

TİP 2: Ağız çapı 20 cm. olan kırmızı hamurlu bu tabakta sarı renk sır kullanıldığı görülür.

Çizim: Filiz CANYURT

4. TESTİLER: Kulplu geniş gövdeli, dar boğazlı emzikli ya da emziksiz yapılmış olan su kaplarına denilmektedir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

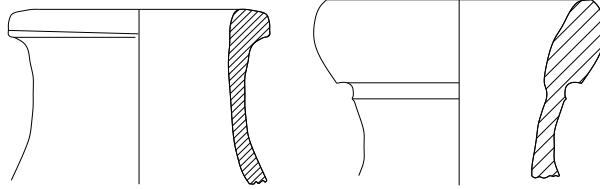

TİP 1: ağız çapları 4- 10 cm. arasında değişen bu grubumuzda beş adet örnek bulunur. Kırmızı hamurlu bu örneklerimizin ağız kısımları düz tutulmuştur.

Çizim: Filiz CANYURT

TİP 2: Dışa çekik basit bir ağız kısmına sahip olan kırmızı hamurlu bu türde üç adet örnek bulunur.

Çizim: Filiz CANYURT

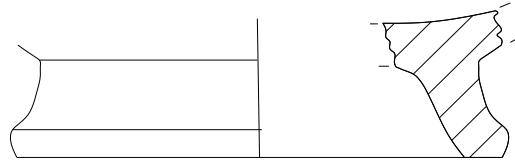
5. DİP PARÇALARI: Kapların alt kısmını oluşturan bu parçalar kabın büyüklüğüne göre değişmektedir.

TİP 1: On dokuz örnekte gördüğümüz bu formda örnekler düz olarak yere oturmaktadır. Kırmızı hamur kullanılarak yapılmışlardır.

Çizim: Filiz CANYURT

TİP 2: Toplamda üç adet örnekte gördüğümüz bu formda dip kısmı dışa doğru çekilerek hafif bir ayak oluşturulmuştur.

Çizim: Filiz CANYURT

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/ 10 Fall 2014

Değerlendirmemize herhangi bir form vermedikleri için gövde ve kulp parçaları alınmamıştır.

Sonuç olarak;

Mimariye ait kalan duvar ve temel izleri, malzeme ve teknik özellikleri ve taş mescitle bağlantısından dolayı kuzeybatıdaki bölümün 13. Yüzyıla ait olabileceği, sekizgen yapı ve kuzeydoğusundaki yapının ise malzeme ve teknik özelliklerinden daha geç 19. Yüzyıla ait olabileceğini söyleyebiliriz.

Ele geçen çini ve sırlı (tek renk(sarı, yeşil ve turkuaz) sırlı ve siğraffito tekniğinde ve sırsız seramiklerden(13-19. Yüzyıl); cam, alçı ve metal parçalar ile 3 sikke (birincisi Fatih Sultan Mehmet (1451-1481) ikincisi tarihli Sultan Reşat (1909-1910) dönemindedir, üçüncüsü korozyon nedeniyle tam olarak anlaşılamamakla birlikte yine 15. yüzyıla ait olmalıdır) ve 19-20. Yüzyıla ait penezlerden hareketle yapının 13. yüzyıldan 1925 yılına kadar her dönemde kullanıldığını söyleyebiliriz.

KAYNAKÇA

ACIDUMAN, Ahmet, (2010), “Dârü’ş-şifalar Bağlamında Kitabeler, Vakıf Kayıtları ve Tıp Tarihi Açısından Önemleri - Anadolu Selçuklu Dârü’ş-şifaları Özelinde”, **Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası**, Cilt: 63 Sayı: 1, s. 9-15.

ATA, Feridun (1995), **Çankırı Melevîhânesi (Konya Mevlana Müzesi Arşivinde 69-70 nolu Zarflardaki Belgelere Göre)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

BAYAT, A.H, (2001), "Anadolu'da Selçuklu Dönemi Dârü’ş-şifaları Üzerine Toplu Değerlendirme", **I. Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Kongresi Bildirileri-I**, Selçuk Üniversitesi, Selçuklu Araştırmaları Merkezi Konya, s. 121- 148.

CANTAY, Gönül (1992). **Anadolu Selçuklu ve Osmanlı Darüşşifaları**, Ankara: Atatürk Kültür, Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını

HAKSEVER, Ahmet Cahid (2012), “Çankırı'da Melevîler Ve Mesnevîhanlar“, **Hittit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, c. 11, sayı: 22, s. 29-46.

KEMALOĞLU, Muhammet (2014), “XI.-XIII. Yüzyıl Türkiye Selçuklu Devletinde Dârüşşifalar”, **Hikmet Yurdu, Düşünce-Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi**, Cilt 7, Sayı 13, s.289-301

KOLCU, Bengisu (2007), **Çankırı Türbeleri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Konya Mevlana Müzesi Arşivi 69- 70 no'lu zarflar.

ÖNGE, Yılmaz (1962). ““Çankırı Darüşşifası”, **Vakıflar Dergisi**, C. 5, Ankara: Vakıflar genel Müdürlüğü yayını, s. 251-259.

Yıldız Mütenevvi Maruzat Evrakı, Sıra no: 718, Dosya no: 87, Gömlek no: 172

YOSKA Erhan, (2005), **Türkiye Selçuklularında XIII. Yüzyıldaki Tıbbi Gelişmeler**, Kayseri, E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans. Tezi).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

